20/10/2023

Μητροπολίτης Αθανάσιος Γιέφτιτς: Μια ορθόδοξη θεώρηση του ανθρώπου κατά τον Παπαδιαμάντη και τον Ντοστογιέφσκι

/ Γνώμες

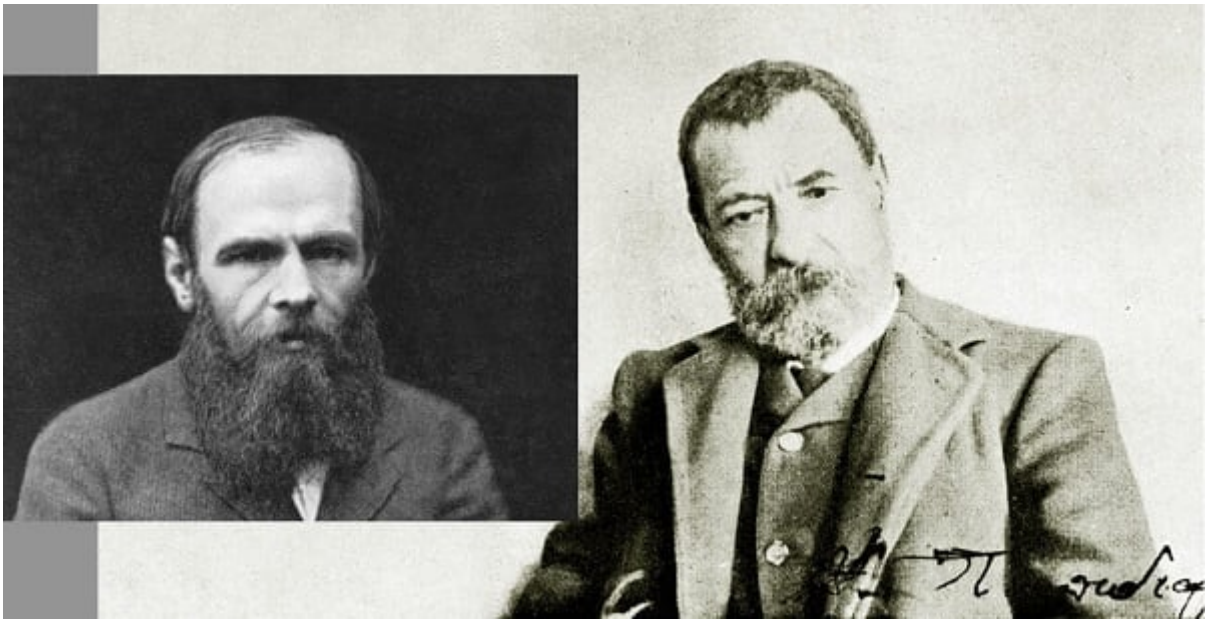

Απάνθισμα από την ομιλία του μακαριστού Μητροπολίτη πρώην Ερζεγοβίνης (της Σερβίας) Αθανασίου Γιέφτιτς, με θέμα: «Παπαδιαμάντης – Ντοστογιέφσκι», στην Αθήνα την 26η Μαΐου του 2001

- Γράφει ο Επίσκοπος πρ. Ζαχουμίου και Ερζεγοβίνης Αθανάσιος Γιέφτιτς

Μόλις είχε τελειώσει ο Α’ Παγκόσμιος Πόλεμος και είχε καταρρεύσει η Γερμανία, ενώ οι Μπολσεβίκοι στην Ρωσία είχαν νικήσει, ο γερμανός (λογοτέχνης) Χέρμαν Έσσε έγραφε, σ’ ένα από τα πρώτα κείμενά του (1919), για τον Ντοστογιέφσκι περίπου τα εξής: «Αυτός είναι επικίνδυνος για την Δύσι. Οι ήρωές του, οι Καραμαζώφ, είναι ανατολικοί τύποι, πολύ επικίνδυνοι, σκοτεινοί, με ασιατικό βάθος και αποτελούν άμεσο κίνδυνο για τον δυτικό άνθρωπο». Αυτή η πόλωση, «Ανατολικοί – Δυτικοί», που έβλεπε τότε ο Έσσε, την έχουν λίγο-πολύ και σήμερα οι περισσότεροι, που γράφουν για μας τους ορθοδόξους λαούς…

Είναι, όμως, τραγική ειρωνεία της ιστορίας ότι ο Χ. Έσσε, αφού πέρασε και ο Β’

Παγκόσμιος Πόλεμος και πάλι οι Γερμανοί ηττήθησαν στα Βαλκάνια, έγινε βουδιστής, δηλαδή άκρως Ανατολικός. Και διερωτάται κανείς, μήπως οι λεγόμενοι Δυτικοί είναι πιο κοντά στους άπω Ανατολίτες, παρά σε μας εδώ τους κοντινούς Βαλκάνιους. Όμως, εμείς οι Ορθόδοξοι, όχι μόνο που δεν είμαστε Δυτικοί, αλλ' ούτε και Ανατολικοί του Έσσε· δεν είμαστε Ευρωπαίοι του Έσσε, αλλ' ακόμη λιγότερο Ασιάτες του.

Οι ήρωες του Ντοστογιέφσκι και του Παπαδιαμάντη δεν κατατάσσονται στα σχήματα αυτά, ούτε εξηγούνται από αυτά: «Ανατολή-Δύσι, Ευρώπη-Ασία, Ανατολικοί-Δυτικοί». Η γεωγραφική και πνευματική πατρίδα τους, αλλά και η δική μας, είναι η Ανατολική Μεσογειακή λεκάνη με τα περίχωρά της, όπου περιλαμβάνονται η χερσόνησος του Αίμου, τα Βαλκάνια (αλλά και η Ρωσία), η Μ. Ασία, η Παλαιστίνη, η Μεσοποταμία, η Αίγυπτος, η Β. Αφρική και η Ν. Ιταλία, δηλαδή η γεωγραφική και πνευματική περιοχή του Βυζαντίου, όπου γεννήθηκε ο Χριστιανισμός, αλλά και ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός, και όπου γεννήθηκε και αναπτύχθηκε η Ορθόδοξος Εκκλησία με την παράδοσί της την ζωντανή.

Τα πρόσωπα, που βρίσκομε στα έργα του Ντοστογιέφσκι και του Παπαδιαμάντη, δεν μπαίνουν και δεν εξηγούνται στα πλαίσια αυτά: «Ανατολή-Δύσι», ούτε στην πόλωσι αυτήν: «Ευρώπη-Βαλκάνια». Όχι πως δεν είναι και Ανατολικοί και Δυτικοί, αλλά δεν εξαντλούνται σ' αυτό το σχήμα, όπως δεν εξαντλούμεθα εμείς σήμερα με το να χωριζώμεθα σε Ευρωπαίους και Βαλκάνιους…

Ο Παπαδιαμάντης και ο Ντοστογιέφσκι γεννήθηκαν και ανατράφηκαν σ' αυτό το ορθόδοξο εκκλησιαστικό περιβάλλον. Είναι γνωστή η σχέσι και των δυό με την Ορθόδοξο Εκκλησία και ειδικά με τα Μοναστήρια, και διαπιστώνεται αυτή η σχέσι στα έργα τους, με διαφορές βέβαια, αλλά και με μία εσωτάτη ταυτότητα. Οι Κολλυβάδες του Παπαδιαμάντη και οι Στάρετς (Γέροντες) του Ντοστογιέφσκυ ήσαν φορείς της ζωντανής αυτής παραδόσεως του Ησυχασμού. Οι Στάρετς της Ρωσίας –και όχι μόνον της Όπτινα στα μετέπειτα έργα του Ντοστογιέφσκι, αλλά και του (αγίου) Τύχωνος του Ζαντόνκ, επισκόπου και ασκητού– και οι Κολλυβάδες μαρτυρούν προσωπικά, και όχι μόνο με τα έργα τους η τα γραπτά τους, εκείνο που βρίσκεται στο βάθος της ανθρωπολογίας του Παπαδιαμάντη και του Ντοστογιέφσκι: Το ανθρώπινο πρόβλημα, η ανθρώπινη μοίρα, αν θέλετε, η το πεπρωμένο του· όχι, όμως, με την εξωχριστιανική έννοια του κρίματος η των κριμάτων του Θεού. Κι επομένως μαρτυρούν για το ανθρωπολογικό και ανθρωπιστικό πρόβλημα.

Πόσα χρωστά ο Ντοστογιέφσκι στα Μοναστήρια, στον άγιο Τύχωνα και στους Στάρετς εν συνεχεία και πόσα χρωστά ο Παπαδιαμάντης στον πατέρα του ιερέα, αλλά και στην παράδοση των Κολλυβάδων στην Σκιάθο… Από τα παιδικά τους

χρόνια ήσαν πολύ ποτισμένοι με τις εμπειρίες αυτές και, όπως λένε και οι δυο, αλλά το εκφράζω με τα λόγια του Κ. Παλαμά, ότι ήσαν παιδιά: «Ο άνθρωπος είναι πάντα αυτό που ήταν παιδί». Ίσως δεν το ξέρομε ακριβώς, αλλά ξέρομε ότι μένει πάντα μέσα του, και στον πλέον αλλαγμένο άνθρωπο –αλλαγμένο από την ηλικία, από τα πάθη, από την σκέψι– μένει κάτι από το παιδί. Και ήσαν παιδιά όταν έζησαν την βαθιά εμπειρία της Εκκλησίας, την βαθιά εμπειρία των ηρώων της Βίβλου, ας μου επιτραπή έτσι να πω.

Ο Ντοστογιέφσκι το περιγράφει βάζοντας τον στάρετς Ζωσιμά, που ως μικρός βρέθηκε στον ναό την Μ. Εβδομάδα, όταν διαβαζόταν το βιβλίο του Ιώβ. Και είναι γνωστό, πως εκεί έζησε ο στάρετς Ζωσιμάς, δηλαδή ο ίδιος ο Ντοστογιέφσκι, το μεγάλο μυστήριο, κατά το οποίον η πεπερασμένη γήινη μορφή του ανθρώπου και η αιώνια Αλήθεια, η μορφή του Θεού, συναστήθηκαν, αγγίχτηκαν μαζί. Και η γήινη δικαιοσύνη –με την έννοια της αληθείας, διότι το ρωσικό «πράβδα» έχει και την έννοια της αληθείας– συναντήθηκε με την αιώνια αλήθεια του Θεού. Και ο Ιώβ απήντησε: «Είη το όνομα Κυρίου ευλογημένον εις τους αιώνας».

Ο Παπαδιαμάντης, στο καταπληκτικό κείμενό του: «Φωνή αύρας λεπτής», γραμμένο το 1901, (σχολιάζοντας) ένα ειρμό από την εορτή του προφήτου Ηλιού, γράφει: «Ο Θεός εφανερώθη εις τον Προφήτην όχι εν τω πνεύματι τω βιαίω, όχι εν τω συσσεισμώ, όχι εν πυρί, αλλ’ εν φωνή αύρας λεπτής. Και η φωνή της αύρας της λεπτής είναι η φωνή του πράου Ιησού, είναι η φωνή του Ευαγγελίου».

Εν συνεχεία τελειώνει το πολύ μικρό και πολύ χαρακτηριστικό αυτό άρθρο –για να πούμε ότι δεν είναι όλα τα διηγήματα, ούτε ακόμη λιγότερο όλα τα άρθρα του Παπαδιαμάντη της ίδιας αξίας, ούτε του Ντοστογιέφσκι, στο ίδιο επίπεδο, αφού ως άνθρωποι πάλευαν και αποτύπωναν– τελειώνει αναφέροντας το ποίημα του Πινδάρου, όπου «οιονεί (:σαν να) προφητεύει» για τον Χριστό, αφού «τοιούτος Θεός, ήρως και άνθρωπος ουδείς άλλος υπάρχει, ει μη ο Ιησούς Χριστός».

Φαίνεται μία μεγάλη αγάπη του Παπαδιαμάντη και του Ντοστογιέφσκι για τον Χριστό. Είναι γνωστό το γράμμα του Ντοστογιέφσκι στον Φονβίζιν (το 1854), που λέει παράδοξα: «Αν η αλήθεια, ας υποθέσωμε, θα απέκλειε τον Χριστό, εγώ θα έμενα με τον Χριστό κι όχι με την αλήθεια». Παράδοξο, παραδοξότατο, (αφού ο Χριστός ο ίδιος είναι η Αλήθεια, η Αυτοαλήθεια, Ιωάν. ιδ΄ 6), αλλ’ αληθηνέστατο.

Ο Τ. Χρυσάφης, σ’ ένα βιβλίο του, γράφει για την θεολογική σκέψι του Παπαδιαμάντη και λέει: «Σπάνια συναντούμε την λέξι Θεός. Στα γραπτά του μιλάει για τον Χριστό και απευθύνεται στον Χριστό». Ο Τέσλαν Μίλος έχει γράψει ένα άρθρο για τον Ντοστογιέφσκι και λέει: «Δεν βρήκε τον Θεό, έχασε τον Θεό και πιάστηκε από τον Χριστό». Και το θεωρεί κατάντημα του Ντοστογιέφσκι αυτό.

Όμως, τι άλλο θα μπορούσε να γράψη ένας καθολικός και που αλλού θα μπορούσε να τον οδηγήση η θρησκεία του; Πως να καταλάβη γιατί ο Ντοστογιέφσκι πιάστηκε από τον Χριστό...

Ο Παπαδιαμάντης την ίδια ομολογία δίνει όταν λέη: «Εν όσω ζω και αναπνέω και σωφρονώ δεν θα παύσω πάντοτε να υμνώ μετά λατρείας τον Χριστόν μου...». Διότι δεν αρκεί κάποιος θεός, ούτε κάποια θρησκεία. Ο Θεός μας είναι Θεός ενσαρκωμένος στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού. Θεός που δεν έλαβε σάρκα, που δεν έζησε τον πόνο μας τον ανθρώπινο, την ύπαρξί μας, τα βάσανά μας, τι να τον κάνωμε; Έτσι και οι θεοί των αρχαίων Ελλήνων, που ο Πλήθων στην «Γυφτοπούλα» (του Παπαδιαμάντη) θέλει να τους αποκαταστήση, όπως ο Ιουλιανός ο παραβάτης πριν, είναι νεκροί.

Συνεχίζεται

Από:
http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/explanatory/athanasios_orthodox_aspect_papadiama

Πηγή: pemptousia.gr (Επιμέλεια Στέλιος Κούκος)